

RIJEČ

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 44, godina XXII
novembar, 2017. [str. 135-
142]

© Monos 2017

Bez nišana

Mirsad Čamdžić

Bilješka kao uvod u čitanje proze „Bez nišana“ Mirsada Čamdžića

Kada je hrvatski filmski kritičar Dragan Rubeša prije 11 godina u 333. broju Vijenca (Matica Hrvatska, 21. prosinac 2016. godine, u tekstu „Melankolija sevdaha“) pisao o filmu Antona Nuića „Sve džaba“, ovako je u priču „upleo“ gračaničkog novinara Mirsada Čamdžića

„No, likovi koji se u njemu pojavljuju ne duguju samo Kaurismakiju, Jarmuschu i sličnim ljubiteljima otvorenih završetaka kao Nuićevim često spominjanim uzorima, nego me podsjećaju i na igranofilmsku varijantu mini-reportaža u nas posve anonimna radijskog i televizijskog novinara iz Gračanice Mirsada Čamdžića Neobični ljudi i događaji, neke vrste uvrnuta spoja Globalnog sijela i dokumentarističke škole Fade-In, u kojima nas autor bez trunke karikaturalnog upoznaje s galerijom neobičnih likova iz bosanske otužne svakodnevice, poput kolportera koji napamet poznaje izvorne nazive svih svjetskih država, klinca koji je naučio njemački gledajući crtiće na Super RTL-u, 73-godišnjeg bajkera koji jezdi na staroj Panoniji, harmonikaša Šemse, nogometaša Seada Rizvanovića, zvanog Maradona, kojega čeka deložacija u novoj godini, starice koja u vrtu uzgaja marihuanu i sličnih obično neobičnih ljudi. Ti isti likovi kao da su sada nanovo oživjeli u Goranovoj road-odiseji i počeli se motati oko njegova kombija.“

Ovaj eho marginaliziranih glasova, događaja, obično neobičnih ljudi, neopaženih, zapostavljenih i nezabilježenih, odzvanja i u pričama Mirsada Čamdžića koje Vam premijerno donosimo u ovom izdanju „Gračaničkog glasnika“.

PRVI PUT SA OCEM NA UKRŠTAVANJE

Amidža Mehmed je radio u ljubljanskoj firmi koja je imala odmarališta u Vrsaru. On i Safet Krajišnik radili su po šahtovima, za slovensku poštu kao ninja kornjače. Danas bi ih posprдно nazivali Rafaelo i Donatelo.

Stara i besposlena Slovenka je sa prozora gledala nevjerojatan prizor; dva Bosanca prilaze šahtu i skidaju se u hodu, čisto pretkoitalno raspoloženje, kao da ih čeka Kate Winslet u ljubljanskom podzemlju. Tako su bili vrijedni. Zvala je poslije i šefa (Slovenca) da mu kaže kako nikada u životu nije vidjela takav odnos prema poslu. Nije poznato kako je nagrađen Krajišnik, ali amidža Mehmed je u autokampu Vrsar kod Poreča dobio prikolicu u znak odanosti firmi. Njemu to i ne znači ništa posebno, ali kada je ispričao mom ocu – plan je skovan. Dokučit ćemo besplatno ljetovanje.

Željeznička stanica u Doboju, majka, sestra, strina, amidža i njihova djeca; Nedžad koji je stalno plakao kao u “Sto godina samoće”, kao da je slutio nevolju, čak je za razlog znao navoditi kako se njegova sestra Tenzila prošle godine prije ošišala. Nas sedmero u jednom kupeu *Kozara expresa* i moje prvo putovanje na more može da počne. Otac će stići kasnije. On je mašinovođa i srest ćemo ga oko ponoći u Piskavici, odmah nakon Banja Luke. Tu će se ukrstiti s našim vozom. Kad doveze voz u Dobj, sutradan nam se pridružuje.

Voz je na vrijeme ušao u Piskavicu. Po redu vožnje čekaćemo 17 minuta ukrštavanje sa velikom čeličnom zmijom iz suprotnog pravca, vozom broj 751 kojem je na čelu moj otac Omer. Niko nije znao za tu „tajnu“, osim ekipe Čamdžića u kupeu prvog razreda *Kozara expresa*... a ni oni nisu znali sve.

“Pivo, sok, pepsi-cola, propustite konobar!” – galamio je kroz gužvu konobar pokušavajući proći hodnikom, kojeg su zagušili šljakeri iz Bosne. Amidža je, nakon deset godina braka dobio priliku da se sa strinom Hasibom drži za ruku. Naime, strina je bila od onih žena što se porađaju u hodu jer ih je sram da neko drugi sazna za njihove trudove. Tako je i moja majka rodila mene. Same svoji majstori, bez ičije pomoći. Strina nikada nije ni fildžan kafe popila pred svekrom. Roblje djece, svekrve, oca, majke, braće... I sada, be-

zobraznica, drži se za ruke sa mužem u polutami prepunog voza. To bi saznanje za djeda Šabana bilo šokantno.

Bio sam uzbuđen zbog druge stvari. Čekao sam oca. Već ranije smo dogovorili manir ušifrirane signalizacije. Topla noć. I onda nešto što ću pamtititi cijelog života.

Počinje kao u naslovnoj pjesmi *Discotheque*, sa albuma grupe U2. Čuje se voz, sve bliže. I bliže. Dižu se tonovi i rasvjeta. Blinkanje velikim reflektorom na lokomotivi, baš kako smo i dogovorili. Jaka bijela svjetlost obasja, pa ponovo vrati u tamu staničnu zgradu. Otrpavnik vozova kao veliki „di džej“ preko puta drži veliku zelenu svjetiljku u ruci, što ja znak da je ocu prolaz slobodan. I onda, na ulaznoj skretnici u Piskavici prolomi se jak zvuk sirene. Po dogovoru. Crveno čelo voza i licencna lokomotiva broj 441. Znao sam, to je moj otac. Male, pred more ošišane glave su na prozoru. Mašemo, amidža i strina pustili su ruke. Otac je svima veliki autoritet – pa, ljudi, on vozi voz. I onda, naš veliki heroj, kao junak iz socijalističkih pjesama Majakovskog tik pored našeg voza osvjetljava i svoju kabinu.

“Amidža, baba, Omer, brat” ...galamimo svi, on je, on je... gledamo i tražimo potvrdu jedni od drugih. Nikome okolo nije bilo jasno, kao da smo ugledali nekog selebritija u vozu iz pravca Zagreba. U putničkoj otuđenosti to je bila snažna potvrda da se nismo izgubili i da se putovanje odvija po planu. Čeka nas kamp-kućica, more, plaža, drug Zoran Petak, kojeg ću upoznati. Radost kupanja i ono što nismo mogli znati: rođakovo mrtvo utopljeno tijelo na rukama njemačkog turista Petera Cuklera.

„NAZIVAJTE SELAM ŠIRITE ISLAM...”

“Nazivajte selam širite Islam”, zelena četvrtasta naljepnica sa stilizovanim žutim porubima. Vidio sam ih na mnogim vratima, ali nisam baš najsigurniji i u BKC-u u Gračanici. A mislim da ih je bilo. Na pitanje “Sjećate li se tih naljepnica” – odgovora pouzda-

nog nema ni danas. Nije isključeno da neke nisam i sam zalijepio. Ali sjećanja nema. U Gračanici to, istinabog, nije bilo nametnuto. Odnekud se stvorio poželjni model ponašanja. I danas mislim da je jedna takva bila na vratima Hasana Čalića, ratnog urednika Radio Gračanice.

Tako su poželjni model u praksi probali Hasan i Ibro Žunić Pici, popularni višedecenijski vladar kina, sa direktorom Nijazom Omerovićem prilikom boravka u Zagrebu, gdje se *Hrvatsko cvijeće* predstavljalo sa svojom kulturom. Kada je došlo vrijeme džume, Hasan bi se nekako i uklopio, a Pici je doskočio jedino poznatim citatom: „Direktore, u vjeri nema prisile“.

I tako iza vrata na kojima stoji ili ne stoji naljepnica, sjedi ili ne sjedi Hasan. Znam unaprijed šta je unutra.

Najmarljiviji novinar u Bosni i Hercegovini okreće kolutove na starom magnetofonu marke „Uher“, još iz vremena glavnog urednika Radio Gračanice Ešrefa Čurića, vraća izjave i od ranih jutarnjih sati udara sa po jednim prstom po tastaturi štampaće mašine, legendarne „Olimpije“ sa izlizanim slovom „L“ kako je „agresor iz pravca Ozrena ispa io neko iko granata a hrabri borci Armije RBiH oštro uzvratiti i“.

Poslije će dopisati olovkom propuštena slova, radnje svakodnevnice i uobičajene kao rad tužilaštva.

Svi smo „postili“ za vrijeme Ramazana. Na vratima urednika „Nazivajte selam, širite Islam“, ma bilo je, ipak. Uz stepenice žurno ide Mina Fehratović. Na dlanu joj vreli burek u bijelom papiru. Oni su stara radijska raja od povjerenja. Ipak, nevješto se otkriva dobrodrušna čistačica.

“Nosim Hasanu doručak”

“Ja ću, svejedno je, idi ti za poslom” kažem joj i burek poput vrelog crijepa stavljam pod jaknu iza leđa.

Kuc-kuc.

Kada želiš opustiti atmosferu, onda s vrata naglašenije izgovaraš “Es-se-lamu-alej-kum“.

To zvuči kao neka šaljivija lozinka. Ako je primalac selama raspoložen, može čak i šatrovački uzvratiti “Lam-se-i-bite” No, ukoliko je ozbiljna stvar ili neki (pro)vjereni Musliman unutra, onda je išlo “Selam alejk”. Postojala je i skraćena varijanta za one koji nisu pripadali novoformiranom korpusu M92, kratka lozinka : “Selam”.

“Es-se-lamu alej-kum, šefino moj dobri, kako si”

- O, bujrum, “alejku-mu-selam”.

- Može li se postit’ pitam dok burek sve jače grije

- Da ti kažem, najgora je žed. A za hranu, ja malo iftarim i odmah kafu.

- Lijep je osjećaj kad čekaš kandilje, ono izvirivanje, odborjavanje.

- Ajoj, ja prije nisam postio i nisam znao šta propuštam. Takav sistem bio. Ne bi dao onog osjećaja oko sofre nipošto. A Sena vala nasprema ko da su pohode.

Čovjek u ratu utupi, izgubi mjeru, promijeni pravila, uruši empatiju, dobije neku ludost u tom silno podignutom adrenalinu. Danas, izašao bih napolje i Mini vratio pitu da dovrši posao. Ovako, bezobrazan kao napušteni pas vadim vreli burek.

“Mina nosila pa ja...”

“Jebo li te onaj ko te dovuknjario u Radio”!
“Allahimanel”

„PREPELICE, ŠARENJIH KRILA...“

Mika Savić. Jedan od najboljih prijatelja moga oca. Tako dobri da je radi njihovog druženja Mika natjerao brata Mitra da jedno vrijeme živi u našem neuslovnom prizemlju od 24 kvadrata. Sa suprugom Stojankom.

Mika je najpoznatiji fotograf. Samo njegova “Foto-Gordana” i “Aganovići” su imali radnje u gračaničkom socijalističkom mikroraju. Svaki pasoš, lična, maturantski pano, porodični album, razvijanja filmova s mora i rođendana, sve je prolazilo kroz Mikine ruke, pa tako i najveća novčanica u Jugoslaviji, koju mi je uvijek davao u (po)noćnim satima kada bi pijan, nakon zatvaranja kafana, došao

s ocem. Ko ga ne bi volio. Lozinka za otklanjanje neugodnosti ponoćnog gosta bila je “Siba je moja sestra i samo ona zna napraviti supu koju volim”. Majka je naivno prihvatila komplimente, i nakon što bi ispreturala našu spavaću kombinaciju, hitro i uvijek zadovoljno postavljala sto. Moj ekskluzivitet je bio da ostanem u čošku sobe. Glumio sam da spavam, a pretvarao se u uho. Tako sam naučio dosta izvornih pjesama koju je prva generacija doseljenika njegovala u gračaničkoj osami i „pod rakijom“, ne obračujući pažnju na usnulog dječaka u uglu sobe. Ovaj seljački Simon & Garfunkel njegovao je razne dvoglasne poskočene a „ultimativni“ hit bila je “Prepelice šarenijeh krila, jesil’ skoro pod Ozrenom bila, I vidila mladog oficira”.

Posebno zanimljiva bila su njihova nacionalistička prepucavanja što sam slušao u našoj kući na Lipi, izmišljenom broju 68. (Mom ocu je bilo „negativno“ da u porodičnoj adresi godinama stoji Lipa bb, tako da je odnekud smišljen ovaj broj).

Jednom su zakuhali.

“Ama dragi Omere, pa Srbi su najviše stradali, a vidi danas, ja sam pod kirijom (u zakupu) u kod Muslimana, pare su u vašim rukama, a samo kukate, mene sada krenulo malo. Pa i sam si govorio da se ne školujete, da vam hodže govore da se ne povlačite, ne jebi muha džaba”, govorio je Mika.

“Autobusi nam se razmjenjuju na ulazu u Gračanicu, naše ljude ujutro voze u Ciglanu a vaše u Opštinu i Sud. Vidiš ujutro na stanici u Boljaniću, ulazi deset putnika; tri medicinske sestre, četiri željezničara, jedan šumar, i dva učitelja, sve ste poklopili, jebo Vas otac”, galamio je otac.

Onda tajac. Šute i piju, a ja ubrzano dišem čekajući nastavak.

Mika je sa stola uzeo veliki nož : “Omere, hajmo se pobratimiti” –i sječivom pokazivao na podlaktici mjesto gdje trebaju zarezati. I očeva podlaktica sa istetoviranom kaubojkom, krenula je u položaj, nalik onome kada se *navlače ruke*. Tako bi i bilo da nisam vri-

snuo ispod jorgana i prekinuo srpsko-muslimansko, krvlju ovjereno, bratstvo.

Mika je živio u „administrativnom“ nastavku naše mahale, novoj Lipi, kojoj je dodata brojka 2. (Lipa II). Međutim, to se nikada nije „okalemilo“ u narodu... Dakle, živio je u Donjoj mahali koju (opet) svi znaju kao “Maroko”. Jedini Srbin u centru Mahale. Kuću je kupio od Šemse Salihefendića.

Popis stanovništva 1991. godine. „Marokanci“ su bili uvijek složni, otvoreni, voljeli su društvo, Tita, Partiju... Tu su živjeli Takso, Akan, Krkalo, Pupa, Fikro, Gusar, Rikmi, Dizel, Čučće... I druga složna mahalska raja. Odluče oni ovako: Svi ćemo se izjasniti kao Jugosloveni, nema smisla radi Mike, ispoštovaćemo komšiju...

I bude. Svi. Jugosloveni.

Kada se Mika vratio s posla, biva mu saopštena vijest. Emotivac. Brada mu zadrhtala. Da je pušio, sigurno bi izvadio česterfild iz tabakere, ovako, u nedostatku suvisle radnje samo je skinuo sako sa ramena. Bio je usamljena ulična svjetiljka koja gori u po bijela dana. Bijela košulja, stomacić i tako to... Pogledao je u *poštene* marokanske oči i, kako će drugačije, *pošteno* priznao: “Ovo je velika stvar, ljudi, hvala vam svima. Ali, šta ću ja reći *svojima* u Ozrenu. Upisat ću se kao Srbin”

Bilo bi „ubojito literano“ da je u tom trenutku iz obližnjeg potoka prhnula prepelica šarenijeh krila, ali nije. Samo se Takso okrenuo i prekinuo srpsko-muslimansko prijateljstvo. Ok, pišite i Vi–Muslimani!

P.S.

Takso je bio jedan od najboljih boraca u „Škorpionima“, poginuo u borbama na Koridoru. Odlikovao posthumno „Zlatnim ljiljanom“, kao najvišim vojnim priznanjem Armije BiH.

Početkom rata i Mika, na „*zov naciona*“, sa *svojima* odseljava iz Gračanice, ali ne na Ozren, već u Doboj–sa suprugom Milicom i dvoje djece, Snježanom i Mićom. Milica je krila Miću od vojske, ali ponekad je i on

morao na liniju... Kada se niko nije nadao, jednog bajramskog jutra, u napadu u blizini Doboja, Mićo je poginuo. Milica je poludjela... Uzela automat i, na pravdi Boga, ubila muslimanskog civila u njegovoj obučarskoj radnji u samom centru Doboja. Odležala je u banjalučkom zatvoru. Mitar, naš stanar a Mikin brat, poginuo je u Istočnoj Bosni. *A onda je tiho prhнула i Mikina prepelica...*

METAK

Kamion kakvih je na stotine. Možda neki „Tamić“, ne sjećam se. Vojska pjeva „Sa Gradačca bijele kule“, pjevam i ja. Kao po moranje, „nazor“. Još uvijek ne znam cijelu pjesmu, rat je tek počeo. Supruga je u Zagrebu, trudna i imam neki osjećaj da neću nikada vidjeti dijete. Posebno kod stiha „udaji se vjerna ljubo, nema bega tvog“. Vidim da Armija nije ono što me motivisalo da kao dobroljac uđem u „Škorpione“. Malo patike, malo puška, isprepadane žene nam iznose ručak i sve brzo prođe... Nimalo nije kao u filmovima. Nema nekih naznaka krupnih mitskih poteza, nepoznatih predjela u kojima ratuješ i spartakovskih pobjeda. Sela, neožbukane kuće, krive ograde, loše urađeni asfalt. Sve je tako obično. Poginut ću na Vidi, Požarikama, ali sve mi to izgleda obično, jednostavno, nezasluženo. Složeniji mi je bio „passe compose“ u francuskom jeziku nego očekivana smrt od metka. Tada još nisam zamišljao da mogu poginuti i od gelera granate. A gdje su ostali, toliko je stanovnika i vršnjaka, gdje li su oni. Ne znači mi ništa poznavanje signalnog pravilnika sa željeznice gdje sam još prije par mjeseci mogao demonstrirati napamet poznavanje svakog člana. Signalni pravilnik sadrži odredbe o vrstama, značenju, oblicima i bojama signalnih znakova i oznaka. Broj četiri je signal stoj, zaustavni signali 96 a, 96 b i 96 c, stoj-pucanj praskalicama. Niko o tome nema pojma. Hoću li ikada više kupiti novine na trafici...? Sjećam se magazina „Start“, Vuk Drašković je skoro dao intervju. Preko cijele stranice cr-

no-bijela slika, on pliva sa mokrom dugom loknastom kosom u Budvi. Imao je zahtjev da intervju bude objavljen ćirilicom, ali u tom trenutku se, na um mi pada da se uredništvo ispričalo jer u štampariji nemaju ćiriličnog sloga. Izgleda mi uvjerljivo, siguran sam da bi namjerno liberalni „Start“ objavio ćiriličnu spiku o njegovom romanu „Nož“. I ako preživim, neću dočekati kiosk pun novina. Džuboks i intervju Džonija Štulića „Pevač koji se plašio mikrofona“, kako je Dragan Kremer naslovio izvještaj o razgovoru sa mojim idolom. Kako smo Bakija, Suće i ja razgovarali skoro sat s Džonijem pred koncert u Tuzli i ja mu izdeklamovao intervju napamet. On se okretao oko sebe, videći u meni provincijalnog Mark Čempmena, koji ga može ukokati. Bakija mu je rekao „Daj vodi me iz trobojke“, ovaj odgovorio „Odi sam“. Samo je Suće šutio i samo je on danas mrtav od nas četvorice, nakon što se nespretno ubio puškom na uličnoj straži. Nešto kao smrt Satana Panonskog u Vinkovcima. A svejedno ću i ja biti mrtav, mislim prazno dok se strah uvlači u kosti.

Stajemo u nekom selu, hrvatskom. Praznom. Spavat ćemo u kući.

Pada kiša, ali neće biti Krleže i „Barake pet B“. Ne pjenu se sivozelena sapunica, ne plivaju krvavi zavoji i vata, ne drnda dinamo mašina, niti ima poljskih bolničarki. Samo gluha i teška tišina. Doduše, čuje se lavež jednog psa. Nije realno da neko ovdje sanira amputiranu nogu, možda te uspiju izvući do bolnice, ali svi bi radije smrt, siguran sam. Komplikovano je to s nogom, rukom, teškom ranom koja bi gnojila stalno. A i kako bi bez noge, mlad. Ovako bi bilo ipak slavnije.

Dozvoljeno je da uzmemo šta god želimo za svoje potrebe. U kući sam sa lijepom verandom, primjećujem novougrađeni sat za struju, stepenice u unutrašnjosti obložene drvetom. Ne treba mi ništa. Od straha, nikakvog morala, ne mogu razmišljati o tome. Neko uzima zavjesu sa prozora i stavlja je u „osu“. Drugi podiže kauč pod kojim nema

ništa. Nema ni pite u šporetu, kako se pričavalo da ostaje nakon iznenadnog bijega mještana. Treći uzima kliješta jer baš takva već dugo traži, trebat će mu za razvođenje struje. Moram i ja nešto uzeti. Da, mokru košulju zamijenit ću crnim, na kopčanje razvučenim, „rašica“ džemperom. Ovdje su sigurno živjeli neki dobrostojeći. Znam kako sam onaj svoj džemper sa tertrijebom kupio na tri čeka u dobojskoj Robnoj kući. A oni ga nisu ponijeli. Ako su imali preče i bolje stvari od „rašice“ za ponijeti, mora da su to imućni ljudi. Ali zašto onda ne žive u gradu, odkud neko ko ostavlja „rašica“ džemper od viška da devedesetih živi na selu. Uopšte ne ostavljam mogućnost da im nije bilo do toga. Svi znaju vrijednost toga što imaju.

Tu negdje je blizu i tvornica duhana i plecionica korpi, gdje sam još jučer vozio manevarske vozove, Ledenice su blizu. Kasnije će baš preko tih, poderanih tračnica proći oklopnii voz za zauzimanje Gradačca.

Obilazi nas Liska. Mehmedalija Beganović. Nosi kabanicu i jedva ga prepoznajemo. Kaže da je vidio neke civile koji misle da smo specijalci i da se uzdaju u nas, tako da se niko ne šali da napusti položaj sutra. Nije normalan. Kasnije će ga raniti na Visu, metkom kroz obraz i probiti na drugi obraz, a on će po zemlji, gotovo umirući, crtati položaj, odakle ga je, po njegovom mišljenju, snajper pronašao. Mislio je *mitski* umrijeti, ali nije. A možda je i lagao da je vidio civile kako bi nam naivno podigao moral.

Uvode nas u linije ujutro. Dan je sunčan. Kukuruz raste. Ravnica. Halil Kljuvić govori kako je idealno za granatiranje, samo se za bundavu možeš sakriti.

Imao sam iskustva s linijama. Već imam Lendiće, 25 maj, dan kada sam nosio zolje za Širu na karanovački most i kada je granata detonacijom skinula moj ručni sat marke „Nivada“, sa bijelim kožnatim remenom. Već sam ja osušenih usta stražario, a snajper se poigravao mojim strahom. I dan danas volim Samira Mrkog, harmonikaša, koji je došao

da me zamjeni. Kako sam mu se obradovao. Imam ja i postrojavanje iza sebe, kada je Ivan, navodno borac HOS-a, legionar koji je u Čadu klaao zebre da bi preživio, postrojio legendarne gračaničke „Škorpione“. Napio se Ivan u Fazlijama (Babići), gdje smo bili locirani i počeo pjevati „*Zovi samo zovi/ Svi će sokolovi...*“ Ja nisam pio jer sam čuo da ako te rane, pijan brže iskrvariš. Već zaštićenog legionarskom aurom, niko ga nije smio spriječiti kada je počeo pucati u terasu, dok su meci u rikošetu zviždali oko naši preplašenih glava. Čak nas je, ohrabren, i počeo postrojavati.

U liniji smo. Kopamo rovove. Eso Čubro, Rule Milkić i Nedim Kakeš su tu, okolo. Kopaju. Ne znam ja to realno. Iako sam se pomirio da neću ostati živ, ne razmišljam kako je isprazno posljednje trenutke kopati. Pokušavati, a nema smisla. (Ne)kopati. Ukopani. Iščekujemo. Počinje. Pucanje.

Znam da nisam od neke koristi, ali, ipak sam među pedesetak boraca na liniji u Gradačcu, ne mogu mi prigovoriti—jer bi morali reći gdje su oni bili tada, mislim. Pucamo. Preko grudobrana. Napamet. Čubro ponekad sjedne na grudobran i puca. Ne znam da li danas ima neki borački dodatak. I Nedim puca. Niko ne pogađa, znam, ali znam da je hrabrije izvirivati i pucati i ne pogađati, nego onako, napamet pucati i ne pogađati. Zato ću ja odnijeti limeni sanduk pun municije u drugi rov. Njima je od nepogađanja nestalo metaka. Prvi puta sam vidio taj sanduk. Kao džinovska sardina, ali ne ova „Queen adriatic“ sa maslinovim uljem, nego ona stara, najobičnija konzerva. Bilo bi lakše da je kukuruz više izrastao. Pauza, petnaestak sekundi, jedan hrabri životni isječak, jedna nelogična amplituda od četvrt minuta. Lakše od pucanja, a nekako daje veći kredibilitet, u strahu mislim. Zatišje. Ali, neka još malo. Samo još malo.

Znate li kako izgleda usporeno filmsko pretrčavanje. Kada kadar pretrčavanja brisanog prostora traje minutu, kada se sve razvlači kao u brejkdensu. I još sporije. Tako je

izgledalo nekoliko prvih koraka prije rafala. Vidjeli su me i zapucali. I onda se opet film počinje vrtiti normalno. Mislim, kako bih bio sretan da ostatak života kuham kafe u nekom preduzeću umjesto ove najavljene ratničke slave. Opet ću nešto zaraditi sa strane i uštedjeti za koncert. Ležim u žitu.

Lovac u žitu. Selindžer. Ima on još jednu knjigu, „Majstori, visoko dignite gredu“. Čuj naslova majke ti, „Majstori, visoko dignite gredu“. Ništa me ne boli. Rov odakle sam krenuo je blizu, ali nema šanse da se vratim. Ležim. Vidim Čubru, ali ponovo usporeni kadrovi, ton ne dolazi, samo neko mumljanje, razvučena audio traka. To je taj trenutak. Nemam kud. Mrtav sam, samo sam živ. Kako se biva ranjen. Šta bi trebalo da boli. Pluća nisu prostrijeljena. Noge. Ruke. Glava, sigurno nije. I onda. Izgledat će vam da sam uplašen, i vjerovatno ste u pravu. Gledam metak. Vidim kako ide. Čujem i zvuk. I opet, nimalo nije kao na filmovima. Sve izgleda *jugoslovenskonarodskoarmijski*, kao na gađanju na Pasuljanskim livadama. Znam da su me locirali, zapucali raflno i sada ćeife. Metak. Solo. Ide, ide, bliže i zabija se pored. Smrdi metak u zemlji. Kao da vare željezo u gračaničkom „Feringu“. Džinovsku sardinu metaka, koja je, istinabog, malo veća od kutije cipela, stavljam na čelo, vođen iznenadnom logikom da, ukoliko pogodi u ruku, nogu, neće biti nešto strašno. Gađat će ponovo, ali nije strah više tako velik. U glavu može biti zajebano. Zato branim čelo i glavu. Ali šta ako pogodi u kutiju s mecima. U filmu bi sigurno došlo do rasprskavanja cijelog sadržaja, ali ja sam bio ubijeden da se to ne može desiti. Zvuči totalno idiotski, ali sam u jednom trenutku priželjkivao da pogodi kutiju i da ne eksplodiraju meci unutra–kako bih dao sebi za pravo. Od straha, ne pada mi na pamet da povežem stihove sa početka „udaji se vjerna ljubo...“ sa situacijom u kukuruzu, gdje me zatiče vijest da je nekom Hrvat u pala granata u rov. Izvlači ga Čati. Linija je pukla. Povlačimo se. Nosim i džinovsku kutiju sardina sa mecima.

Povlačenje ipak. Kako malo čovjeku treba da bude sretan.

...

Čitam govor Bob Dilana na dodjeli Nobelove nagrade, 2016. godine. Referira se na tri bitne knjige u svom životu: „Mobi Dik“, „Na zapadu nista novo“ i „Odiseju“. Kad Odisej posjećuje slavnog ratnika Ahila u svijetu mrtvih – Ahil je više volio kratak život ispunjen čašću i slavom nego dug život ispunjen mirom i zadovoljstvom – ovaj mu kaže da je sve to bilo pogrešno. „Samo sam umro, to je sve“. Nema časti. Nema besmrtnosti. Kad bi mogao, vratio bi se da bude skromni rob nekog zakupca zemlje, a ne ono što je sada – kralj u zemlji mrtvih.

Kakve god bile životne nedaće, bolje su od boravka na tom mrtvom mjestu.

DOSADNO POPODNE

Doručak u Prisoju, na Buškom jezeru. Konobar mrzovoljan. Mještani već razbacili karte.

A od čega Vi živite ovdje. Blizu jezeru, blizu moru, a gostiju nema?

A mi smo katolici, ne trebamo ništa raditi. Molimo se Bogu i Bog nam da' sve.

Aha, mislili smo da se samo kod nas tako živi.

A di Vi idete

Zadvarje

Jakov i Tihana sjede ispred kuće u Zadvarju. Ništa se ne dešava. Fjaka. Prolazi posljednja smjena turista za 2017. godinu. Desetak kilometara od mora. Pogledom prate svaki „mercedes“, vatrogasno vozilo, kombi zagrebačkih tablica. A tek kanader...

Vidi cure. Puše.

A nisu cure, muški, jedan...

Eee jesu. Ona s crvenim mišicama ka muški.

A vidi drugu, odma' pali.

Čekaju nekoga.

Bogati, nek' puše, pusti

Pokazujem snimak pijace u Zadvarju. Komentarišu Jakov i Tihana:

Vidi Zore prodaje gumaše.

Od kako je stigla u selo, više se nije pojavila lisica.

Ovo je tačno, je, treća generacija pravi gumaše opanke. To Bračani nose, e..

Ovaj iz Potravlja, nema gori ni mačke, sinko, kakav turizam. He, čuj ga, danas proda jedno držalo, sutra drugo.

Ne radi se poljoprivreda, niko neće na zemlju.

A ovaj ne da snimati kamenice, lopov.

Prodaje lubine po 80 kuna, a kaže akcija.

Neka si snimio i bufet „San“.

Zaustavlja se ogromni bijeli kamion. Tondach Eienerberger Building material Solutions. Krov za stoljeća. Djevojke stanu ustranu i ne bacaju cigarete

Znas li ko je zastupnik za Tondach?

A kako bi znala?

Berlusconi.

Berluskoni Čagaljev?

Eeee...Zaista?

Ti ga pitaj kad prođe.

Pogledaj felge na kamionu

A kako su čiste.

Eee..

Nije to bilo lako oprati.

Ni.

A, kakvi lako oprati.

Sjaje se.

Silazi vozač:

Vi ste Mlikote?

Kvasina.

Eeee...Ja vidin na kamionu piše Mlikota.

Eeeee.

A mozete ovdje parkirat.

Brzo cemo, istovaramo pivo.

A kako pivo kad pise Tondach. Zar ne vozite kupu (crijep)?

Vozimo za Ivana pivo, veletrgovinu.

To je naš načelnik sela, pardon, Općine.

HDZ-ovac?

A svi su bili a-de-ze. Ovi nije nidi, ali ima podršku „Mosta“, kažu.

A, muči ženo!

Konoba:

Jakovov otac je mesar, ima tu puno sačuvane opreme iz mesnice. Zvona za ovce i krave. Sinije. Pratljače.

Grede su originalne

Jesu. Estetski, a poslužile su i kao šalung u renoviranju.

Tipkam razgovor u telefon:

Mirsad!

Eeee.

A oprosti, posli.

Ništa.

Odlazem telefon.

Ostaješ tu?

Da.

Iden ja jednoj ženi donijeti lijekove iz Šestanovca.

Tihana, Jakov je otišao po knjižicu.

Eee, Matiji. Ukočila joj se liva ruka.

Ne dao Bog samom ostati.

Dobar je Jakov.

Jeste, ali malo mi zna uteć, gubi se. Koja ura?

11

Sad ce proći jedini Srbin u Zadvarju. Eto ga ide, onaj s kapon. Uda se ovdje. Moreš misliti di je radija prije. U Splitu u zatvoru.